

Wojtowicz, Jerzy

Periodyk jako źródło do badania stosunków i związków kulturalnych : (sprawozdanie z międzynarodowej konferencji naukowej)

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 21/3-4, 129-130

1982

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PERIODYK JAKO ŹRÓDŁO
DO BADANIA STOSUNKÓW I ZWIĄZKÓW KULTURALNYCH

(Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji naukowej)

W dniach 25—30 września 1981 r. w zamku Schwanberg k. Würzburga (RFN) odbyła się, dwunasta z kolei, międzynarodowa konferencja naukowa, zorganizowana przez tzw. Studienkreis für Kulturbeziehungen, nieformalną grupę badawczą historyków, germanistów i slawistów z obu państw niemieckich, Austrii oraz krajów Europy Wschodniej i Środkowej. Zespół ten od wielu lat już organizuje spotkania naukowe poświęcone zagadnieniu szeroko rozumianych stosunków kulturalnych między krajami Europy Środkowej i Wschodniej w XVIII—XIX w. Tematem dwóch przedostatnich były podróże i korespondencja w XVIII—XIX w. jako środki komunikacji społecznej*. Ostatnie — odbywające się w pięknej scenerii starego zamczyska — w całości poświęcono omówieniu gazet i pism ciągłych jako źródeł do badania stosunków kulturalnych (*Periodica als Quelle der Kulturbeziehungsforshung*). W ciągu czterech dni trwania kolokwium zostały wygłoszone przez naukowców z RFN, NRD, Polski, ZSRR, Austrii, Rumunii, Węgier i Czechosłowacji 22 referaty (w wersji skróconej, gdyż pełne teksty są później publikowane w materiałach kolokwium), z czego aż 6 poświęcono problemom prasy, gazet i czasopiśmiennictwa w Rosji XVIII—XIX w., 4 czasopiśmiennictwu polskiemu, 2 czeskiemu, 1 bułgarskiemu, 2 rumuńskiemu, pozostałe (prócz dwóch referatów o charakterze ogólnym, wprowadzającym) — czasopiśmiennictwu krajów niemieckiego obszaru językowego.

Główna uwaga konferencji skoncentrowała się na kilku wybranych, podstawowych zagadnieniach. Podjęto przede wszystkim próbę uporządkowania pojęcia „prasa”, wprowadzenia uzasadnionego rozróżnienia między pismami codziennymi, okolicznościowymi, periodykami naukowymi typu „biblioteka” bądź „magazyn”. W ramach tej problematyki autorzy polscy (Wojtowicz i Rietz) przedstawili m.in. specyfikę tzw. gazet pisanych (koniec XVII — pierwsza połowa XVIII w.) jako źródła informacji przeznaczonego dla konkretnych odbiorców. Zaprezentowano również naukowe czasopisma typu „biblioteka” (Kozielek), rosyjskie pisma pedagogiczne (Kuźmin), lokalne („*Die Zeitschrift Irtyś*” — *eine russische Provinzzeit-schrift am Ende des XVIII Jahrhunderts*) oraz inne. Większość czasu i uwagi skierowano jednak na możliwie wszechstronne ujawnienie i zaprezentowanie róż-

* Zob. *Reisen und Reisebeschreibungen im 18 und 19 Jahrhundert als Quellen der Kulturbeziehungsforshung*, hrsgb von B. I. Krasnobaev, Gert Robel und Herbert Zeman, Redaktion Wolfgang Kessler, Berlin 1980; tom następny, dotyczący korespondencji jako środka komunikacji społecznej, został przygotowany do druku.

norodnych funkcji gazet i czasopism specjalistycznych. Wydobyta została funkcja informacyjna (*Die Realzeitung als Kommunikationsmittel innerhalb der Habsburger Monarchie*, Rosenstrauch—Koenigsberg), a także możliwości w zakresie kształtowania u czytelników pewnych wyobrażeń i stereotypów (*Das Bild der Oesterreicher und der Deutschen in den rumänischen Volkskalendern und Zeitschriften 1800—1848* — A. Dutu). Wskazano również na prasę, jako na czynnik stymulujący rozwój nowych, oświeceniowych idei (Salmonowicz, *Zeitschriften als Beförderer der Aufklärung in Polen des 18 Jahrhunderts*; Reinalter, *Zur Funktion der österreichischen Periodica der Spätaufklärung*), grupując wokół określonych programów literackich, estetycznych, filozoficznych konkretne środowiska w skali lokalnej czy nawet międzynarodowej. W XIX w. — jak podkreślano w referatach i dyskusji — czasopisma coraz częściej stawały się ośrodkami, wokół których kryształizowały się wyraźnie określone tendencje polityczne i ideologiczne, a także narodowościowe (Fried, *Funktion und Möglichkeiten einer ungarischen deutschsprachigen Zeitschriften 1802—1804*; Poor, „Magyar Hirmondo”, *eine ungarische Zeitschrift aus den 80-er Jahren des 18 Jahrhunderts*).

Sporo wypowiedzi dotyczyło problematyki źródłoznawczej, a więc próby odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu gazeta i czasopismo spełniają rolę źródła historycznego, głównie do badania zjawisk kultury (zob. Huppels, „*Nordische und Neue Nordische Miscellaneen*” als Quelle für die Kulturgeschichte Russlands und des Baltikums—Donnert).

Osiągnięciem omawianej konferencji było to przede wszystkim, iż zaprezentowała ona aktualny stan badań nad problematyką prasową, rozumianą jako część składowa historii kultury XVIII i pierwszej połowy XIX w. Wzrost zainteresowań dziejami prasy wyraźny jest nie tylko w krajach niemieckiego obszaru językowego, ale również w Czechosłowacji, Węgrzech, Rumunii, co znajduje wyraz w powstawaniu większych czy mniejszych monografii poszczególnych pism i gazet, a także w podejmowaniu zagadnień szczegółowych dotyczących funkcji pism, składów osobowych redakcji, czytelników. Na tle tych osiągnięć ostatnich lat polski stan badań nad dziejami prasy i czasopiśmiennictwa nie przedstawia się zbyt imponująco, co budzić może niepokój.

Konferencja ujawniła również szereg „białych plam” — braków, nie rozwiązanych zagadnień. Do takich należą ciągle jeszcze nie zbadane dogłębnie problemy takie, jak recepcja gazety i czasopisma czy też szeroko rozumiany stosunek nadawca (gazeta) — odbiorca (czytelnik). Obecność, obok historyków, również licznych germanistów i sławistów nadawała spotkaniu charakter interdyscyplinarny, pozwalając na zaprezentowanie różnych metod badawczych, kręgów zainteresowań i specyficznych punktów widzenia. Taki szeroki skład spowodował jednakże i słabości, co znalazło wyraz w pewnym rozstrzeleniu i rozproszeniu dyskusji na zagadnienia zbyt szczegółowe i wąkospecjalistyczne. Zaradzić temu mogłaby instytucja „generalnego referenta”, podsumowującego dyskusję nad określonym zagadnieniem i porządkującego ją w określone ramy, a referenta takiego zabrakło. Mimo tych usterek konferencja spełniła podstawowe zadanie, gdyż ukazała możliwości badawcze kryjące się w traktowaniu prasy jako środka komunikacji społecznej, nośnika i elementu składowego nowożytnej kultury europejskiej.